

Internet i participació política

Ana Sofía Cardenal Izquierdo

PID_00211410

Índex

Introducció	5
1. La participació política	7
1.1. Les perspectives o aproximacions a la participació política	7
1.2. Què és i què no és la participació?	9
1.3. Els factors explicatius de la participació	10
2. Els efectes d'Internet en la participació política	12
2.1. El debat	12
2.2. Els mecanismes causals	13
2.3. Internet augmenta la participació política?	15
2.4. Afecta Internet les desigualtats en la participació?	18
2.5. La crítica: <i>slacktivism</i> o activisme digital?	20
Bibliografia	23

Introducció

En el mòdul anterior hem estudiat la participació electrònica des de la perspectiva de les administracions. En la mesura que les TIC fan possible obrir el procés de decisió als ciutadans a un cost molt reduït plantegen, com hem vist, alguns dilemes a les administracions. Fent servir la perspectiva de l'elecció social, el mòdul anterior descriu les conseqüències de les diferents regles de decisió i es pregunta quan serà òptim obrir el procés de decisió als ciutadans per part dels governs i les administracions. En aquesta part dels materials, canviem la perspectiva i abordem la participació electrònica des de la perspectiva del ciutadà. En els mòduls que segueixen ens preguntem com les TIC afecten la decisió individual de participar en política o no. Per a respondre aquesta pregunta fem servir dues perspectives des de les quals tradicionalment s'ha abordat el fenomen de la participació política: la sociològica i l'econòmica. Aquest mòdul fa servir la perspectiva sociològica, la qual atorga un paper molt important al context socioeconòmic i als recursos en la decisió individual de participar. Des d'aquesta perspectiva, com veurem, Internet serà sobretot un nou recurs de participació que, a més, pot contribuir a reduir la importància dels recursos tradicionals en la participació política. El mòdul 4 adopta la perspectiva econòmica, la qual explica la decisió individual de participar a partir exclusivament d'un càlcul de costos i beneficis. En aquest càlcul, com s'explica en el mòdul 4, els guanys de participar per a l'individu dependran del que facin els altres. Com veurem, des d'aquesta perspectiva, Internet pot contribuir a modificar l'equació de costos i beneficis i afectar la decisió individual de participar fent visible en temps real el comportament dels altres.

Aquest mòdul es divideix en dues parts. En la primera part, es fa un repàs de les aproximacions teòriques, la definició i les explicacions principals en relació amb la participació política. En la segona part s'aborda pròpiament el que és l'objecte d'estudi del mòdul: els efectes d'Internet en la participació política. En el primer apartat, es presenta el debat acadèmic i les preguntes que han orientat la recerca sobre el tema. En el segon, es discuteixen els mecanismes pels quals pensem que Internet pot afectar la participació política. En el tercer i el quart apartats es presenten alguns estudis i alguns resultats sobre les dues qüestions que han orientat el debat acadèmic: Internet augmenta la participació política?, Internet canvia la composició dels que participen? En l'últim apartat, es presenta una crítica al concepte de *participació electrònica*.

1. La participació política

En aquesta part farem un breu repàs a les perspectives teòriques que han orientat l'estudi de la participació política, proposarem una definició i presentarem les explicacions principals de la participació política. Aquesta part té com a objectiu establir un marc que us permetrà contextualitzar i entendre millor la discussió sobre els efectes d'Internet en la participació.

1.1. Les perspectives o aproximacions a la participació política

Abans de veure l'evolució de la participació com a objecte d'estudi és necessari fer algunes precisions sobre el concepte.

En primer lloc, la participació és sempre acció, es concreta sempre en determinades activitats realitzades en l'esfera pública.

En segon lloc, la participació política es refereix a les accions que duen a terme individus en qualitat de ciutadans, no a les accions dels líders o polítics professionals.

En tercer lloc, la participació en la major part dels casos és una acció de caràcter col·lectiu: es tracta d'una acció que es du a terme conjuntament amb altres individus amb qui es comparteixen uns interessos o una determinada visió de les qüestions polítiques. No obstant això, la perspectiva dominant ha abordat el fenomen des d'un vessant estrictament individual: s'ha volgut explicar la decisió individual de participar o no, encara que aquesta participació es desenvolupa sempre o quasi sempre en el pla col·lectiu.

Podem distingir **tres grans perspectives** o formes d'aproximació a la participació, des que es van iniciar els estudis empírics sobre aquest tema als anys cinquanta. Aquesta divisió en tres grans perspectives es fonamenta en el tipus d'activitats incloses en el seu estudi i en els factors que es consideren determinants en cada cas.

La **primera perspectiva** va tendir a considerar la participació com un fenomen unidimensional. Des d'aquesta perspectiva, la participació es planteja com una escala ordenada i jerarquitzada d'accions, que es construeix sobre la base del nivell de dificultat o esforç requerit associat a cada activitat. Aquesta jerarquia d'accions polítiques, a més, té un caràcter acumulatiu, de manera que, si un individu participa en un determinat nivell d'activitat al qual s'associa un nivell de dificultat alt o mitjà, probablement haurà realitzat les activitats anteriors.

Depenen del tipus d'activitats realitzades, els individus són inclosos en un determinat nivell de l'escala participativa. Des d'aquesta concepció, Milbrath classifica la població en tres grans categories d'individus:

- els **apàtics**, que no s'assabenten de l'aspecte polític de l'entorn (aproximadament un 33%);
- els **espectadors**, que fonamentalment voten i com a molt arriben a expressar la seva identificació amb algun partit (en torn del 60%); i
- els **gladiadors**, que porten a terme un ampli espectre d'accions polítiques, però que no representen més del 2% o 3% de la població.

La **segona perspectiva** entén la participació com un fenomen multidimensional. Aquesta segona perspectiva neix de la crítica a la primera perspectiva, la qual es troba massa simple per a donar compte d'un fenomen que és força més complex. Aquesta nova perspectiva rebutja, entre altres coses, que el grau de dificultat de l'activitat sigui l'únic factor determinant en el desencadenament de l'acció. Per contra, la idea de la multidimensionalitat es deriva de la constatació de que hi ha múltiples determinants dins de les diverses categories en les quals es poden classificar els diferents modes d'activitat política. Aquesta perspectiva identifica quatre modes de participació política, és a dir, quatre conjunts d'activitats que responen cadascun a una lògica i estructures diferents. Aquests modes de participació són:

- el vot,
- les activitats de campanya,
- les activitats comunitàries,
- els contactes particulars amb els polítics.

La idea de fons d'aquest plantejament teòric és que hi ha una certa especialització de la participació política. D'aquesta manera, si un individu realitza una determinada acció que es correspon amb un cert tipus d'activitat (per exemple, les activitats de campanya), és bastant probable que faci altres accions que pertanyen al mateix tipus d'activitat. Des d'aquesta perspectiva no sembla que hi hagi cap lògica acumulativa, ja que no hi ha cap relació entre haver participat en un tipus d'activitats i la probabilitat de participar en un altre.

La **tercera perspectiva** incorpora la idea de la *multidimensionalitat*, però discrepa de la segona perspectiva en la consideració de les activitats que s'inclouen com a components de la participació política. Des d'aquesta perspectiva, l'estudi de la participació política es concep com l'anàlisi de l'àmplia varietat d'accions ciutadanes per mitjà de les quals els individus transmeten les seves demandes i interessos i intenten influir en el sistema polític. La contribució

principal d'aquesta perspectiva és que amplia l'objecte d'estudi per a incloure com a activitats de participació les accions de protesta i d'oposició violenta, és a dir, allò que s'ha denominat *participació no convencional*.

1.2. Què és i què no és la participació?

Com queda palès en el mòdul 1 i en aquesta breu introducció sobre l'evolució de l'objecte d'estudi, donar una definició de *participació política* és una tasca bastant més complicada del que sembla. Pràcticament, cada autor té la seva definició de *participació*. A més, com hem vist, cada vegada hi ha més activitats que es consideren participació política.

Referència bibliogràfica

Aquest apartat utilitza la definició de *participació política* que proposen Anduiza i Bosch en el manual de comportament electoral i pràcticament en reproduïx un dels apartats.

Eva Anduiza; Agustí Bosch (2009). *Comportamiento electoral*. Ediuoc.

Basant-se en la proposta de Verba (1987), Anduiza i Bosch (2009) defineixen la participació política de la manera següent:

"[...] qualsevol acció dels ciutadans dirigida a influir en el procés polític i en els seus resultats. Aquestes accions es poden orientar al següent: l'elecció de càrrecs públics; la formulació, elaboració i aplicació de polítiques públiques que aquests porten a terme; o l'acció d'altres actors polítics rellevants. La participació política requereix, per tant, un comportament observable portat a terme en un àmbit públic o col·lectiu per part d'un ciutadà per a poder ser considerada com a tal"

Anduiza i Bosch (2009, pàg. 18)

Segons aquests autors, la definició de participació política inclou:

- Accions dirigides a influir en la composició d'òrgans i càrrecs representatius o executius en un sistema polític (participació en diferents activitats relacionades amb els processos electorals).
- Accions encaminades a influir en les actituds dels polítics sobre decisions que haurien de prendre (des del contacte personal amb càrrecs públics fins a la participació en diferents processos participatius que aquests poden posar en marxa a l'hora de prendre una decisió).
- Accions adreçades a altres actors rellevants com empreses, corporacions, organitzacions no governamentals (boicot a productes).
- Accions de resposta a decisions preses (participació en actes de suport o protesta respecte a una acció o política).
- Participació en organitzacions, associacions o plataformes de naturalesa política, és a dir, que busquen objectius o béns col·lectius, o influir en la

presa de decisions (partits, sindicats, organitzacions ecologistes, organitzacions pacifistes, organitzacions pro drets humans, etc.).

D'altra banda, la definició exclou determinats elements que, encara que estan relacionats amb la política, no entren dins de la definició (pàg. 19):

- L'interès per la política i, en general, les actituds i valoracions sobre aquesta. Aquests elements poden influir en la participació, però en si mateixos no són formes d'acció polítiques.
- Les discussions o converses amb els amics.
- La participació en organitzacions i associacions de caràcter religiós.
- Accions dirigides a gaudir de determinades decisions governamentals o a influir-hi per a obtenir un benefici particular, com accedir a un habitatge de protecció oficial.
- L'acompliment de càrrecs públics. Sobre aquests recau la responsabilitat de prendre les decisions, influïts o no per les accions de participació dels ciutadans corrents.

1.3. Els factors explicatius de la participació

Podem resumir els factors explicatius de la participació en quatre:

1) **Els recursos individuals i les característiques socioeconòmiques.** Un primer grup de factors que influeixen en la participació política són socioeconòmics, en la mesura que determinen el nivell de recursos dels individus. Alguns dels factors que determinen l'estatus socioeconòmic de l'individu i que estan molt relacionats amb la seva probabilitat de participar són els següents: el nivell d'estudis, els ingressos i l'ocupació.

Per exemple, els ciutadans amb nivells d'estudis elevats tenen més capacitat d'assimilar i processar informació política, interactuar en un grup, prendre decisions i abordar els processos participatius. Els ingressos són igualment una font de recursos en la mesura que la satisfacció de les necessitats bàsiques permet alliberar temps i dedicar atenció a assumptes polítics. L'ocupació és també un factor que pot afavorir la participació, ja que reflecteix la posició social de l'individu i defineix el context social en el qual se situa. L'educació, l'ocupació i el context social influeixen sobre les habilitats cíviques com parlar, escriure, tenir capacitats organitzatives i experiència en la interacció social: tots recursos molt importants en l'activitat política.

2) **Les actituds polítiques o els factors de motivació.** Un altre grup de factors que influeixen en la participació són les actituds polítiques. Les actituds són orientacions adquirides, relativament estables, que incideixen directament en el comportament polític. Es dirigeixen a diferents objectes polítics i es presenten amb diferents intensitats segons l'individu. S'adquireixen pel procés de socialització política (especialment en la família), per la pertinença a determi-

nants grups amb trets culturals o polítics distintius i pel propi context polític i institucional. Les actituds que denoten implicació en la política estan molt positivament relacionades amb la participació. Dos indicadors molt utilitzats per a mesurar el grau d'implicació en la política són l'interès per la política i l'eficàcia política. L'interès per la política mesura la motivació, i l'eficàcia política fa referència a la percepció de l'individu que és capaç d'influir en el sistema polític per les seves accions.

3) Els recursos de grup i la mobilització. Un tercer grup de factors que influeix en la participació són els contactes dels individus amb altres individus, i especialment, amb associacions cíviques i polítiques, en la mesura que serveixen d'estímul per a la participació. La mobilització política és el procés pel qual institucions, organitzacions o persones indueixen els ciutadans a participar políticament. Des d'aquesta perspectiva, la participació política seria una resposta als estímuls de l'entorn, més que el resultat d'actituds i recursos individuals.

4) El context institucional i polític. Un últim grup de factors que influeix en la participació política són les institucions, enteses com a regles, formals i informals, que marquen pautes de comportament. Les institucions poden alterar els costos i beneficis de la participació i ajudar a resoldre problemes d'acció col·lectiva, incentivant la cooperació o el *free riding*. Alguns factors institucionals que poden influir en la participació són els sistemes electorals, el vot obligatori o la descentralització territorial del poder. Per exemple, la descentralització territorial pot afavorir la participació ampliant els punts d'accés a la presa de decisions. Les institucions en general defineixen l'estructura d'oportunitats per a la participació.

2. Els efectes d'Internet en la participació política

2.1. El debat

El debat sobre els efectes d'Internet en la participació política s'ha articulat entorn de dues qüestions. La primera és si Internet augmenta la participació política; la segona és si canvia la composició dels que participen.

En relació amb aquestes preguntes trobem tres posicions en el debat. En primer lloc, hi ha la posició dels que defensen que Internet augmentarà la participació política i, a més, incorporarà gent nova que abans era inactiva. Són els partidaris de la tesi de la nova mobilització. En segon lloc, hi ha els que creuen que Internet no afectarà la participació o potser l'augmentarà però reforçant la participació dels individus que ja són actius o estan predisposats a participar en política. Són els defensors de la **tesi del reforç**. En tercer lloc, hi ha els que, com Robert Putnam, pensen que Internet tindrà un impacte negatiu en la participació perquè aïllarà i desconnectarà els individus de la vida social.

Com podem veure, aquestes posicions ofereixen respostes diferents a les dues grans preguntes que han articulat el debat:

- Internet augmenta la participació política?
- Internet canvia la composició dels que ja participen?

Mentre que els partidaris de la tesi de Putnam difereixen dels partidaris de la tesi de la mobilització i del reforç en la resposta a la primera pregunta, els partidaris de la tesi de la nova mobilització i de la tesi del reforç coincideixen en la resposta a la primera pregunta però divergeixen en la resposta a la segona. Els partidaris de la tesi de Putnam difereixen dels partidaris de les altres dues posicions perquè pensen que Internet no augmentarà la participació sinó que la reduirà. En canvi, els partidaris de la tesi de la nova mobilització i del reforç pensen que l'ús d'Internet augmentarà la participació política però no es posen d'acord sobre els efectes que aquest increment tindrà en la composició dels que participen. Mentre que els primers pensen que Internet incorporarà gent amb un nou perfil a la política, i farà més equitativa la participació, els segons pensen que reforçarà la participació dels que ja participen i afectarà poc les desigualtats en la participació política.

En els propers apartats presentarem alguns resultats sobre els efectes de l'ús d'Internet en la participació que permetran avaluar aquestes tesis. Abans, però, abordem la pregunta sobre els mecanismes: si creiem que Internet pot aug-

mentar la participació política i mobilitzar individus amb un perfil diferent del tradicional, en què es basen aquestes conjectures? És a dir, per mitjà de quins mecanismes pot Internet afectar la participació?

2.2. Els mecanismes causals

Internet pot afectar la participació política de manera directa, reduint els costos de la participació, i de forma indirecta, modificant certes actituds molt associades amb la participació.

En primer lloc, Internet pot afectar la participació reduint els costos de la participació directament. Internet és en si mateixa un canal de participació, i participar des d'Internet pot ser molt fàcil. Amb Internet podem participar políticament sense necessitat de bellugar-nos o sense moure'ns de casa, només fent un clic al teclat del nostre ordinador.

Per exemple, només cal fer un clic per a signar una petició en línia, enviar un correu electrònic, subscriure's a un bolletí electrònic, expressar un *m'agrada* a Facebook, seguir un polític a Twitter, etc.; i activitats com contactar amb un polític, discutir de política, donar diners o unir-se a una organització també es poden fer per Internet a un cost molt més baix.

Per tant, Internet pot incrementar la participació reduint-ne molt els costos.

En segon lloc, Internet pot afectar la participació reduint els costos d'accés a la informació. Internet fa accessible a tothom una quantitat il·limitada d'informació i la informació és un recurs associat molt positivament a la participació. En la mesura que Internet redueix els costos d'accés a la informació, es podria esperar que tingués un efecte positiu en la participació. Aquest argument, però, ha estat criticat perquè no té en compte els costos de processament i elaboració de la informació (vegeu, per exemple, Cardenal i Batlle, 2009). Informar-se no solament implica trobar i accedir a la informació; perquè la informació sigui útil, perquè serveixi per a orientar l'individu en el món polític, cal processar-la i elaborar-la, és a dir, cal convertir-la en coneixement. Segons la crítica, hi ha raons per a pensar que Internet no reduirà els costos de processament i elaboració sinó que els augmentarà, en incrementar el volum d'informació en circulació. Aquests costos d'estructura afavoririen els individus amb habilitats cognitives, que serien els més preparats per a fer-se càrrec d'aquests costos i convertir la informació en coneixement. Per tant, des d'aquest punt de vista, Internet no eliminaria els biaixos en la participació: els individus amb més educació, que són a la vegada els més motivats i els que tenen més ingressos, continuarien essent els que participarien amb més probabilitat o els més propensos a participar.

En tercer lloc, Internet pot afectar la participació reduint els costos de la mobilització. Encara que no hem de confondre la mobilització amb la participació, sabem que les organitzacions polítiques poden modificar l'estructura de costos de la participació mitjançant les seves estratègies de mobilització (Verba i altres, 1995; Rosenstone i Hansen, 2003).

Amb les campanyes electorals, per exemple, els partits polítics faciliten la participació reduint els costos de la informació i augmentant la percepció d'eficàcia interna –l'estimació de la pròpia influència en els resultats electorals. Les campanyes de mobilització, però, són costoses.

Per aquesta raó, és racional per a les organitzacions polítiques adreçar-se als individus que tenen més possibilitats de ser mobilitzats. Tradicionalment, el cost elevat de les campanyes de mobilització ha obligat les organitzacions polítiques a:

- seleccionar bé els individus objecte de la campanya, i
- concentrar els recursos en els individus amb més possibilitats de participar.

Aquestes estratègies, doncs, no han contribuït gaire a reduir les desigualtats en la participació. En la mesura que Internet redueix de manera dramàtica els costos de la comunicació i el contacte, també redueix els costos de la mobilització i això pot tenir conseqüències per a la participació. Amb Internet, costa pràcticament el mateix enviar un correu electrònic a un individu que a mil, cosa que permet –si més no, teòricament– a les organitzacions polítiques adreçar-se de manera indiscriminada a un públic molt més ampli. Amb Internet, el cost de comunicar-se i entrar en contacte és tan reduït que les organitzacions poden atacar i dirigir-se indiscriminadament a tots els individus i arribar a un públic molt ampli.

Aquesta és la qüestió que examina Krueger (2006) en una de les lectures recomanades d'aquest mòdul. Krueger es pregunta si Internet modifica les estratègies de mobilització –i com ho fa– i amb quines conseqüències per a la participació. Krueger argumenta que Internet elimina algunes barreres a la mobilització per a les organitzacions però n'aixeca d'altres. En concret, argumenta que l'obstacle principal amb què s'enfronten les organitzacions per a fer ús de la mobilització per Internet és el rebuig que provoquen els correus electrònics no sol·licitats. Krueger il·lustra aquest rebuig amb algunes dades: als Estats Units, un 75% considera correu brossa els correus electrònics rebuts sense haver-los sol·licitat. Aquesta consideració negativa dels correus electrònics no sol·licitats, ens diu Krueger, contrasta amb la percepció que es té sobre les formes de mobilització presencials. Sobre la base d'aquestes percepcions negatives, alguns consultors de campanya als Estats Units van recomanar no fer ús del correu electrònic de manera indiscriminada o no fer ús de llistes d'altres organitzacions, perquè podria atreure prop de cent però alienar prop de dos mil o tres mil.

Per evitar els efectes adversos de fer un ús indiscriminat del correu electrònic, ens diu Krueger, les organitzacions han d'elaborar i utilitzar les seves pròpies llistes a partir de la informació proporcionada pels individus mateixos. Les organitzacions s'han d'adreçar als individus que proporcionin el seu correu electrònic; per tant, en la mobilització en línia, la selecció del col·lectiu a qui adreçar-se l'han de fer els individus i no les organitzacions, com en la mobilització fora de línia. I quines seran les conseqüències d'aquesta nova lògica de selecció –de l'autoselecció– sobre la participació? Krueger ens diu que l'individu objecte de la mobilització en línia tindrà algunes característiques similars a l'individu objecte de la mobilització fora de línia, però també algunes de diferents. Per exemple, és probable que aquest individu sigui un individu motivat i amb interès per la política, però

en canvi com veurem en el darrer apartat tindrà unes habilitats diferents de l'individu que és mobilitzat fora de línia.

Per acabar, Internet pot afectar indirectament la participació modificant algunes actituds molt associades amb la participació com l'interès per la política i l'eficàcia interna. La lectura de Colombo, Galais i Gallego (2012), que és una lectura obligatòria associada a aquest mòdul, examina precisament aquesta qüestió.

Colombo i altres primer exposen les raons teòriques que sustenten la relació entre l'ús d'Internet i aquestes actituds, i després comproven amb dades de l'enquesta per al cas d'Espanya si l'ús d'Internet s'associa amb un interès més gran per la política, una eficàcia interna més gran i una opinió més favorable a la democràcia directa. *Grosso modo* es destaquen dues característiques de la Xarxa que poden afectar aquestes actituds: l'abundància d'informació política, i la interactivitat i horitzontalitat. La lectura ofereix una explicació molt rica i detallada sobre com aquestes característiques de la Xarxa poden afectar les actituds polítiques dels ciutadans. Després, les autores fan ús de dades d'una enquesta feta l'any 2007 a Espanya i de grups de discussió per comprovar aquestes relacions. Troben que l'ús d'Internet s'associa amb un augment de l'interès per la política, un augment de l'eficàcia interna i opinions més positives sobre la democràcia directa.

2.3. Internet augmenta la participació política?

Segons alguns autors (Krueger, 2002; Anduiza i altres, 2009), la pregunta sobre si Internet augmenta la participació política està mal plantejada. Aquesta pregunta és problemàtica perquè no té en compte que Internet modifica el concepte mateix de *participació política* i que la participació política és un fenomen multidimensional (Anduiza i altres, 2009). Només en un cas molt concret aquesta pregunta es pot contestar directament: quan ens preguntem com afecta l'ús d'Internet la participació tradicional. En general, però, els problemes apuntats obliguen a reformular la pregunta original per a preguntar-nos per les noves formes de participació que apareixen lligades a Internet i pels efectes que té Internet en els diferents tipus de participació.

1) Internet i les noves formes de participació

Internet no solament pot afectar les formes tradicionals de participació política, sinó que també és una via per a participar directament en política. En la mesura que Internet crea un nou canal per a la participació implica/imposa canvis en les formes de participació política i genera noves maneres de conceptualitzar i classificar la participació política. Amb Internet s'obre pas a una nova manera de classificar les activitats de participació en funció de l'àmbit en què es duen a terme. D'aquesta manera, la literatura distingeix entre les següents:

- Participació en línia: les activitats de participació que només es poden fer des de la Xarxa. Per exemple, signar una petició en línia.
- Participació en línia / fora de línia: activitats en línia que tenen un correlat en el món fora de línia, és a dir, activitats que es poden fer tant dins com fora de la Xarxa. Per exemple, contactar amb un polític és una activitat que es pot fer tant des de la Xarxa (enviant un correu) com fora de la Xarxa (escrivint una carta).
- Participació fora de línia: les activitats de participació que es duen a terme fora de la Xarxa i que associem amb les formes de participació tradicional: votar, afiliar-se a un partit, col·laborar amb una organització política, participar en una acció de protesta, anar a una manifestació, etc.

El fet que Internet ofereixi nous canals de participació i afecti les formes de participació convida a reformular la pregunta inicial per a preguntar-se sobre aquestes noves formes de participació lligades a Internet: representa Internet una nova forma de participació?, què inclou aquesta nova forma de participació?, quins en són els determinants?, i quin n'és l'impacte? Fixeu-vos que en funció de la resposta a algunes d'aquestes preguntes podrem respondre indirectament a la pregunta de si Internet augmenta la participació. Per exemple, si es comprova que Internet representa una nova forma de participació, la participació en línia, i que aquesta forma de participació és relativament independent d'altres formes de participació i té uns determinants propis, podrem inferir que Internet augmenta la quantitat de participació perquè suma noves formes de participació a les que ja existeixen i perquè incorpora nous individus amb un perfil diferent en la política.

La lectura d'Anduiza i altres (2010)¹ vol comprovar precisament si Internet representa una nova forma de participació relativament independent de les altres. Per comprovar-ho les autores fan una anàlisi dels components principals dels quals la participació en línia emergeix com una forma de participació diferenciada de les altres. Les activitats que les autores qualifiquen com el *nucli dur de la participació en línia* inclouen visitar el web de partit, subscriure's a un butlletí, participar en un fòrum i el contacte amb algun partit polític.

⁽¹⁾Teniu aquesta lectura com a obligatòria dins d'aquests materials docents.

Des del punt de vista de si estem davant d'un nou concepte o una nova forma de participació, el que és rellevant d'aquest estudi no són les activitats concretes que s'identifiquen com a participació en línia sinó el fet que les activitats en línia –aquestes i d'altres– apareixen com una dimensió diferenciada de totes les altres formes de participació conegudes. De fet, la discussió sobre què inclou aquesta nova forma de participació es viva.

Per exemple, per a Gibson, Lusoli i Ward (2005), aquest concepte inclou fins i tot les activitats dins la Xarxa que tenen el correlat en el món fora de la Xarxa, ja que en la Xarxa aquestes activitats “assoleixen noves dimensions i formes

que són més visuals, immediates, selectives i impersonals" (pàg. 566). També cal tenir en compte que amb els canvis tecnològics s'espera que aquest sigui un concepte dinàmic.

2) Els efectes d'Internet en els tipus de participació

Una altra raó que no permet contestar directament a la pregunta de si Internet augmenta la participació és el fet que la participació és un fenomen multidimensional, cosa que vol dir que no hi ha una única manera de participar en política sinó diferents maneres. L'anàlisi de components principals que duen a terme Anduiza i altres (2010) en la lectura obligatòria revela precisament aquesta multidimensionalitat de la participació i mostra alguns dels diferents modes de participació: informació, protesta, consum, vot, unir-se a un partit o organització política, contacte amb l'administració i participació en línia. Si la participació és un fenomen multidimensional no es pot esperar que Internet tingui els mateixos efectes en totes les formes de participació política, i la pregunta inicial de si Internet augmenta la participació política s'ha de reformular per a preguntar-se sobre els efectes d'Internet en els diferents tipus de participació política.

Una de les classificacions més utilitzades en la literatura sobre Internet i participació política és la que distingeix entre participació convencional i no convencional. Per *participació convencional* en la literatura s'entén la participació que es canalitza per mitjà de les institucions representatives i, per *participació no convencional*, la que es té lloc fora de les institucions representatives. Un exemple típic de participació convencional és la participació electoral, i un exemple típic de participació no convencional és la protesta. Hi ha raons per a pensar que Internet pot afectar d'una manera diferent la participació convencional i la no convencional. Per exemple, Internet possibilita l'accés a fonts més diversificades d'informació i permet saltar-se els mitjans tradicionals en la definició de l'agenda mediàtica –la definició dels temes i el seu tractament. Internet també permet una comunicació més horitzontal que afavoreix les interaccions entre iguals i no les relacions jeràrquiques. Aquestes i altres característiques d'Internet poden fer que tingui més efecte en les formes de participació no convencional que convencional.

Aquesta hipòtesi és la que explora Cantijoch (2010) en una de les lectures recomanades. Aquesta autora troba que l'ús d'Internet augmenta la participació no convencional. I el que és més important: troba que aquest augment en la participació no convencional no prové només dels individus crítics que ja participaven fora de les institucions representatives, sinó de la mobilització dels individus que abans participaven dins de les institucions representatives i ara –per influència d'Internet– ho fan fora.

3) Els efectes d'Internet en la participació tradicional

Finalment, la pregunta original està ben formulada –val a dir que es pot contestar directament– si el que es vol saber és si Internet augmenta la participació fora de línia. Alguns exemples de participació fora de la Xarxa són els següents: votar, contactar amb un representant, unir-se a una organització política, fer vaga, donar diners, anar a una manifestació, fer campanya per a una organització, etc. En un estudi bastant influent, Boulianne (2009) analitza trenta-vuit treballs que estudien la influència d'Internet en la participació fora de línia per agregar els efectes i proposar una mesura de resum d'aquest efecte. L'autora troba que Internet té un efecte positiu en la participació fora de línia, encara que modest. A part de trobar efectes modestos, un dels problemes principals d'aquests estudis és que no especifiquen mecanismes causals; és a dir, no expliquen com l'ús d'Internet pot afectar la participació política.

2.4. Afecta Internet les desigualtats en la participació?

Si una part de la literatura ha volgut quantificar l'efecte d'Internet en la participació, una altra part s'ha preguntat per les conseqüències en la distribució de la participació; és a dir, per si afecta les desigualtats en la participació i com les afecta. Les desigualtats en la participació es deriven de l'estructura de costos de la participació. En la mesura que Internet modifica l'estructura de costos de la participació, és rellevant preguntar-se com afecta les desigualtats en la participació. Aquesta qüestió està directament relacionada amb la segona de les dues grans preguntes que han orientat el debat i els estudis empírics sobre Internet i participació: canvia Internet la composició dels que participen en política?

En la literatura, la resposta a aquesta pregunta varia en funció d'on es posa la mirada: en l'accés a Internet o en l'ús d'Internet. Alguns dels primers estudis van comprovar que l'accés a Internet estava concentrat en la gent que tenia les mateixes característiques que els que participaven en política (els privilegiats): els individus amb educació i ingressos. Van veure que l'accés a Internet creava una divisió digital que perpetuava les desigualtats en la participació. En conseqüència, Internet no podia eliminar la desigualtat perquè hi ha desigualtat en l'accés, els que accedeixen a Internet són els que tenen els recursos i també són més proclius a participar.

La crítica principal a aquest argument ve de Krueger (2002). En un article important, Krueger (2002) proposa canviar el plantejament i preguntar-se no pels factors que expliquen l'accés o s'hi associen, sinó per l'ús polític d'Internet. Proposa fer un experiment mental: pensar què passaria si l'accés estigues garantit i existís per a tothom com –argumenta– algun dia passarà. Aleshores, la pregunta rellevant és si són els mateixos factors que expliquen la desigualtat en els estudis clàssics de participació els que expliquen la participació en línia.

La seva resposta a aquesta pregunta és que no: els recursos tradicionals com l'educació i els ingressos associats a la participació fora de la Xarxa no tenen la mateixa importància en la participació en línia. En canvi, troba que les habilitats amb Internet estan molt positivament associades amb la participació

Referència bibliogràfica

Aquest apartat es basa en Anduiza i altres (2009) i en reproduïx parts d'un dels apartats d'aquest article.

en línia. Això li permet afirmar que els recursos necessaris per a la participació en línia i fora de línia no són els mateixos i que la participació en línia té uns determinants diferents de la participació fora de línia. Alguns autors, com Anduiza i altres, plantegen la crítica següent a l'estudi de Krueger: què passa si els recursos tradicionals encara importen però l'efecte s'amaga perquè opera per mitjà de les habilitats amb Internet. Krueger fa front a aquesta crítica i examina si aquests recursos determinen les habilitats amb Internet. Troba que l'educació i els ingressos no expliquen les habilitats amb Internet.

Aquest estudi de Krueger és important perquè és el primer que mostra que Internet modifica la importància dels recursos tradicionals –ingressos, educació i habilitats cíviques– en la participació i que proposa una nova teoria dels recursos associada a la participació en línia. Amb posterioritat, altres estudis han examinat aquesta tesi per a altres països, com la Gran Bretanya (Gibson i altres, 2005) i Espanya (Anduiza, Gallego i Cantijoch, 2010), i han trobat resultats similars.

Però, Internet modifica únicament la importància dels recursos tradicionals o també el paper d'altres factors del model clàssic de participació, com la motivació? La lectura de Borge, Cardenal i Malpica (2012) es fa precisament aquesta pregunta. En les explicacions clàssiques de participació, la motivació ha tingut un paper tan important com els recursos perquè, per a superar els costos de la participació, no solament cal tenir recursos sinó també bones dosis de motivació. Borge i altres es pregunten si, en reduir tant els costos de la participació, Internet no redueix també la importància de la motivació. La seva resposta és que sí: la motivació perd importància perquè, independentment de l'interès per la política, les habilitats amb Internet augmenten la probabilitat de la participació en línia.

Finalment, Internet també modifica l'últim dels factors que determina la participació en els models clàssics de participació: a qui s'adrecen les organitzacions polítiques per demanar la participació. Com hem vist en l'apartat anterior, la selecció de les persones a qui s'adrecen les organitzacions polítiques amb les campanyes de mobilització amb Internet ja no la fan les mateixes organitzacions sinó els individus. Com a conseqüència d'aquest canvi, els individus que tenen més probabilitats de ser contactats en línia i fora de línia no coincideixen completament. Els individus que tenen més probabilitats de ser contactats en línia es caracteritzen, com els que tenen més probabilitats de ser contactats fora de línia, perquè estan motivats, però a diferència d'aquests últims són individus amb habilitats amb Internet.

En resposta a la pregunta de si Internet canvia la composició dels que participen en política, podem pensar que sí. Aquests estudis mostren que la participació per Internet té uns determinants diferents de la participació fora de línia, que el determinant més important de la participació en línia són les habilitats amb Internet i que aquestes habilitats no estan necessàriament associades als recursos tradicionals, la motivació o el contacte fora de línia. En la mesura que

la participació en línia té uns determinants propis que no estan associats amb els determinants de la participació fora de línia, podem pensar que Internet amplia el *pool* d'individus que participa en política i en canvia la composició.

Els resultats d'aquests estudis s'han fet servir com a prova en suport de la tesi de la nova mobilització. A la vista d'aquestes resultats, Internet estaria mobilitzant individus amb un perfil nou diferent del tradicional per a la participació. Això no obstant, també hi ha proves en suport de la tesi del reforç: diversos estudis troben que els usuaris d'Internet són més actius en activitats de participació fora de línia que els no-usuaris (Gibson i altres, 2005).

Aquests resultats tampoc volen dir que s'eliminin totes les fonts de desigualtat en la participació política. Internet pot corregir algunes fonts de desigualtat en la participació però en genera d'altres (Anduiza i altres, 2009). Per exemple, si els recursos tradicionals, com els ingressos, l'educació i les habilitats cíviques, no determinen les habilitats amb Internet, què les determina? Cal saber més sobre aquestes qüestions per a saber com afecta Internet les desigualtats en la participació.

Finalment, cal preguntar-se per l'impacte d'aquestes noves formes de participació. Hem vist que per Internet es mobilitzen nous individus –individus que abans no participaven–, però quin és l'impacte d'aquestes noves formes de participació? S'aconsegueixen objectius d'àmbit nacional per mitjà d'aquestes noves formes de participació? Quin tipus de participació promouen aquestes formes de participació? Promou Internet una forma de participació compromesa que té conseqüències reals i impacte en la realitat?

2.5. La crítica: *slacktivism* o activisme digital?

En els últims anys, han començat a aparèixer veus crítiques amb les possibilitats d'Internet per a donar veu a nous grups socials i transformar la realitat. Aquesta visió, liderada per autors crítics amb els mitjans socials com Morozov o Gladwell, ha qüestionat el significat i les conseqüències de les noves formes de participació per Internet. L'activisme en línia s'ha criticat com un exercici "sense sentit" que contribueix més a fer sentir bé qui el practica que a entomar les qüestions socials i polítiques importants (Skoric, 2012, pàg. 77). Aquesta nova manera de participar digitalment es coneix com a *slacktivism*, terme que per les raons apuntades ara té unes connotacions negatives però que en els inicis tenia connotacions positives.

El terme *slacktivism* descriu activitats que es fan amb un esforç mínim i que es consideren més eficients en fer que els participants se sentin útils que en aconseguir els objectius que persegueixen. Aquestes activitats també es considera que perjudiquen la qualitat de la vida cívica i política perquè distreuen els ciutadans de fer contribucions més substantives i importants.

La crítica a l'activisme en línia s'ha centrat, doncs, en dues qüestions: en primer lloc, Internet promou formes de participació fàcils que no tenen cap impacte en la realitat; en segon lloc, aquestes noves formes de participació tenen un impacte negatiu en les formes de participació tradicionals, que sí tenen un impacte en la realitat.

Respecte a la primera qüestió, cal precisar què s'entén per *tenir impacte en la realitat*. Les interpretacions més radicals critiquen l'activisme digital perquè no és capaç de promoure revolucions. Segons Gladwell (2010), l'activisme digital té certes característiques que no el fan adequat per a promoure revolucions. A diferència de l'activisme fora de línia, l'activisme digital es basa en vincles febles i en activitats de baix risc (que no demanen gaire esforç) que no exigeixen un compromís fort per part dels participants amb els objectius. A més, l'activisme en línia té unes formes organitzatives laxes que no són les adequades per a perseguir objectius ambiciosos o activitats d'alt risc. Les activitats d'alt risc com les revolucions exigeixen formes d'organització jeràrquiques, disciplinades i centralitzades. Una crítica a aquest argument és que el ciberactivisme pot aconseguir tenir un impacte en la realitat per mitjà d'aconseguir objectius més modestos, com modificar decisions o polítiques. Hi ha diversos casos de mobilitzacions en línia que han aconseguit aquest tipus d'objectius – modificar polítiques o decisions. Per exemple, Breuer i Groshek (2014) expliquen un cas d'èxit de l'activisme en línia, el moviment Ficha Limpa, que va aconseguir obligar els partits a treure de les llistes els polítics corruptes. Per altra banda, González-Bailón i altres (2013) mostren que les mobilitzacions per Internet van tenir un paper molt important en el moviment dels Indignats a Espanya, cosa que qüestionaria la línia d'argumentació de Gladwell.

Respecte a la segona qüestió, no hi ha cap prova que l'ús d'Internet redueixi la participació fora de línia. Alguns estudis troben que l'ús d'Internet no augmenta la participació fora de línia, però són una excepció els que troben que té un impacte negatiu en la participació fora de línia. Boulianne, després de revisar trenta-vuit estudis sobre l'efecte de l'ús d'Internet en la participació fora de línia, conclou que l'ús d'Internet té un efecte positiu en la participació fora de línia, encara que modest.

Sembla, doncs, que aquestes crítiques no estan gaire fonamentades. Hi ha moviments basats en l'activisme en línia que han aconseguit objectius a escala nacional, i en tot cas no sembla que Internet sigui un obstacle per a fer la revolució per mitjans tradicionals, ja que el seu ús no afecta negativament la participació tradicional. Una altra qüestió és com modifica Internet els incentius per a mobilitzar-se per mitjà de la Xarxa, sota quines condicions i amb quina freqüència les mobilitzacions en línia tenen èxit, i com es mesura aquest èxit. Aquestes preguntes s'aborden en el proper mòdul.

Bibliografia

Anduiza, Eva; Bosch, Agustí (2009). *Comportamiento electoral*. Barcelona: Eduuoc.

Anduiza, Eva; Cantijoch, Marta; Colombo, Clelia; Gallego, Aina; Salcedo, Jorge (2010). "Los usos políticos de Internet en España". *Revista Española de Investigaciones Sociológicas* (vol.129, núm. 1, pàg. 133-46).

Anduiza, Eva; Cantijoch, Marta; Gallego, Aina (2009). "Political participation and the Internet: A field essay". *Information, Communication & Society* (vol. 12, núm. 6, pàg. 860-78).

Anduiza, Eva; Gallego, Aina; Cantijoch, Marta (2010). "Online political participation in Spain: the impact of traditional and Internet resources". *Journal of Information Technology & Politics* (vol. 7, núm. 4, pàg. 356-68).

Benedicto, Jorge; Morán, María Luz (editors) (1995). *Temas de sociología política*. Madrid: Alianza Universidad.

Borge, Rosa; Cardenal, Ana Sofía; Malpica, Claudia (2012). "El impacto de Internet en la participación política: revisando el papel del interés político". *Arbor* (vol. 188, núm. 756, pàg. 733-50).

Boulianne, Shelley (2009). "Does Internet use affect engagement? A meta-analysis of research". *Political communication* (vol. 26, núm. 2, pàg. 193-211).

Breuer, Anita; Groshek, Jacob (2014). "Slacktivism or efficiency-increased activism? Online Political participation and the Brazilian Ficha Limpa anti-corruption campaign". A: Breuer i Welp (editors). *Digital Technologies for Democratic Governance in Latin America*. Nova York: Routledge.

Cantijoch, Marta; Gallego, Aina; Salcedo, Jorge (2010). *Internet y participación política en España* (pàg. 63). Madrid: CIS.

Cardenal, Ana Sofía; Batlle, Albert (2009). "La utopía virtual: Una crítica al ciberoptimismo desde la teoría de la elección racional". *Internet, Derecho y Política: las transformaciones del derecho y la política en 15 artículos* (núm.122).

Colombo, Clelia; Galais, Carol; Gallego, Aina (2012). "El uso de Internet y las actitudes políticas: Datos cuantitativos y cualitativos de España". *Arbor* (vol. 188, núm. 756, pàg. 751-66).

Gibson, Rachel K.; Lusoli, Wainer; i Ward, Stephen (2005). "Online Participation in the UK: Testing a 'Contextualised' Model of Internet Effects¹". *The British Journal of Politics & International Relations* (vol. 7, núm. 4, pàg. 561-83).

Gladwell, Malcolm (2010). "Small change". *The New Yorker* (núm. 4, pàg. 42-49).

González-Bailón, Sandra; Borge-Holthoefer, Javier; Moreno, Yamir (2013). "Broadcasters and Hidden Influentials in Online Protest Diffusion". *American Behavioral Scientist* (vol. 57, núm. 7, pàg. 943-65).

Krueger, Brian S. (2002). "Assessing the Potential of Internet Political Participation in the United States A Resource Approach". *American Politics Research* (vol. 30, núm. 5, pàg. 476-98).

Krueger, Brian S. (2006). "A comparison of conventional and Internet political mobilization". *American Politics Research* (vol. 34, núm. 6, pàg. 759-76).

Rosenstone, Steven J.; Hansen, John M. (2003). *Mobilization, Participation, and Democracy in America*. Nova York: Longman.

Skoric, Marko M. (2012). "What Is Slack about Slacktivism?" *Methodological and Conceptual Issues in Cyber Activism Research* (núm. 77).

Verba, Sidney; Lehman Schlozman, Kay; Brady, Henry E. (1995). *Voice and equality: Civic voluntarism in American politics*. Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press.

